

talhatjuk, hogy milyen értékes művek porodhatnak e nehezen hozzáférhető sajtótermékekben. S azt is észrevehetjük, hogy mennyire elhanyagoltuk 1848 újságcikkeinek és röplapjainak felkutatását és közkinccsé tételét. Egy-két kísérlettől eltekintve újszólván csak illusztratív anyagként használtuk fel a szabadságharc hírlapíróinak alkotásait. Pedig a márciusi események után számos fiatal tehetség indult meg az írói kibontakozás útján, számos elismert író és költő harcolt a toll fegyverével, s számos újságírói pályát tört derekba Világoson.

A Kossuth Kiadó gondozásában most megjelent kötet – melyben Tordai György a szabadságharc antiklerikális szellemű, válogatott cikkeit gyűjtötte össze – enyhíti némileg a történetírás és az irodalomtörténet eddigi mulasztásait. E publicisztikai cikkek – bár természetüknél fogva sem lehetnek a nagy napok krónikái, az ideológiai vagy éppen a szépprózai nivó szintjelzői – letörölhetetlenül magukon viselik a szabadságharc bélyegét, s a gyorsan pergő események keresztútjében a forradalmi idők mozgalmas hangulatát tükrözik. A jó érzékkel rostáló sajtó alá rendező bátran közölt gyakorlatott és kezdő tollforgatótól származó cikkeket, melyekben modern gondolatok és naiv elképzelések keverednek. A színvonalbeli heterogenitás révén lett érdekesebb, korhűbb, de gazabb és ezáltal meggyőzőbb is a kötet.

Kár, hogy a sajtó alá rendezés módjával nem minden esetben érthetünk egyet. Egyes cikkek túlzott modernizálását indokolatlan – igaz gyéren előforduló, s már-már sajtóhibának számító – régi helyesírási sajátságok keresztjezik. Az eredetileg folytatásokban közzétett cikkekből is elmaradhatott volna a kétszeri, sőt harmadszori címfelsorolás és a „Folyt. kövtek.”, „Vége köv.” stb. megjegyzés. (104, 107.) Akkor sem lehet egyetérteni Tordai Györggyel, amikor kijelenti, hogy „Ehhez a cikkgyűjteményhez tulajdonképpen nem is kellene előszó, a cikkek magukért beszélnek.” (5) Több mint egy évszázad távlatából bizony sok minden magyarázatra szorul. Igaz, Tordai is sok homályos helyet bevilágít, sőt egy terjedelmes előszót is átnyújt olvasóinak. „Ha mégis valami indokolja ezt a bevezetést – írja már az első sorok között –, az a haladás ellenségeinek rossz emlékezőtehetsége: az ő számukra a haladó história meghalt”. Ilyen indoklás után az előszó egy része – különösen a szerző szerint „még csak vázlatosnak sem tekinthető”, egyébként az iskolás könyvekben részletesebben is pontosabban fellelhető történelmi áttekintés – nyugodtan el is maradhatott volna. Ehelyett figyelembe kellett volna venni, hogy az elmúlt két évtizedben felnőtt egy olyan generáció, amely már nem ismeri személyes tapasztalataiból a „Regnum

Marianum” klerikális-vallásos szellemét, s az egyházi terminus technicusok labirintusában távolról sem oly tájékozott, mint eleinte. Épp ezért egyáltalán nem csodálkoztunk volna azon, hogy ha egy olyan idegen szavak jegyzéke, amely szükségesnek tartja megmagyarázni, mit jelent az *emancipáció*, a *fenomén*, a *gseftel*, az *indignáció*, a *jakobinus*, a *laikus*, a *nimbusz*, a *perlu*, a *polemizál*, a *publicista*, a *státus* – az nem feledekzik meg pl. az alábbi szavak és kifejezések magyarázatáról: *deficientia*, *indelebilitas* (85.), *kilili* (47.), *membrum mortuum* (103.), *patres liguriani* (112.), *ecclesiastico-politica-monarchia* (147.) stb. Talán helyet kaphattak volna az idegen szavak jegyzékében az *archivarius*, *bibliotekarius*, *protokollista*, *ceremoniárius* (168.), *szubprior*, *carissimus*, *frater*, *provinciális* (176.) szavak is. Csak az értelmezhetőség rovására lehet magyarázatlanul hagyni a manapság is elterjedt idegen szavakat, amelyek a múlt század derekán mást jelentettek mint ma; pl. *proletárius* (101.), *proletár* (174.), *provinciális* (176.). Az is érthetetlen, hogy a *ligurian* szó átvitt értelmét magyarázza a *jegyzék*, jóllehet az idézett cikkben nem úgy szerepel (112.).

Néha előfordul, hogy a szójegyzék mást értelmez, mint ami a szövegben van (pl. *ex gratia* – *ex gratia* (100.), *propria oris* . . . – *propria eris* . . . (114.), *pro secunda* – *pro secundo* (87.) stb.

Szekeres László

Vajda László: Móra Ferenc vezércikkei. Bibliográfia. Szeged, 1961. Szegedi nyomda vállalat. 123 l. (A szegedi Egyetemi Könyvtár kiadványai, 47.)

Huszadik századi klasszikusaink irodalmi örökségének gondos számbavétele mellett sorra feldolgozásra kerül többi írónk életműve is, s csak örülni kell annak, ha irodalomtörténészeink ezt a munkát addig végzik el, amíg az írásos hagyaték alapján megoldhatatlan problémák feloldásában a még élő, hites szavú kortársak is segíthetnek. Egy-egy írói életmű teljes felmérésének, helyes értékelésének mindenképpen előfeltétele műveinek lehető legteljesebb regisztrálása. Ilyen szempontból igen értékes az a kutató munka, amit Vajda László Móra Ferenc írásainak összegyűjtésében végez. Készülő monobibliográfiájából mutatványként megjelentetett füzete alapján betekintést nyerhetünk a filológiai aprómunka rejtelmeibe, gondjaiba, de esetleges tévútjaira is.

Két fejezetben és egy betűrendes indexben dolgozza fel a szerző Móra Ferenc vezércikkeit. Az első – *Kronológia* – a tulajdonképpeni bibliográfia. A másodikra – *Geneológia* – azért van szükség, hogy módszere, mellyel az anonim cikkekről kiderítette, hogy

Móra írásai, nyomon követhető és ellenőrizhető legyen. „Az itt nyilvántartott vezércikkeknek csupán mintegy 3%-át szignálta írónk aláírásával, kézjeggyével vagy álnévvel – 97%-a anonim írás” – írja a szerző füzetének előszavában. A szerzőség megállapításában kortársi visszaemlékezésekre, egykorú, a Somogyi-könyvtár tulajdonában levő lap-példányokban található, a költő barátjától, Szalay Józseftől eredő kézírásos bejegyzésekre, stíluskritikai és témaszármaztatási módszerekre támaszkodik. Vajda László alapos, körültekintő munkáját mi sem bizonyíthatja inkább, minthogy anyagában a szerzőség megállapításának módszere és bizonyíthatóságának foka szerint 19 féle típust különböztet meg, illetve ennek jelölésére 19 féle betűjelzést használ. Mindemellett érvelését többször is bizonytalannak érezzük, különösen az olyan esetekben, amikor „genealógiai módszerek” – tárgyi, vagy stílusbeli rokonítás – alapján duzzasztja fel a Mórának tulajdonított anonim írások számát.

A *Geneológia* című fejezet mint műfaj, már több egyszerű bibliográfiánál, összeállítására Móra alkotómódszerének oly alapos elemzését feltételezi, ami mindenképpen elvégzendő egy megírandó Móra-tanulmányhoz, de mivel a bibliográfia regisztráló funkciójánál már többet, a filológiai aprómunka elméleti összegezésénél kevesebbet jelent, így megjelentetése kissé indokolatlan. Az átmeneti jelleg a befejezetlenség azonban nemcsak erre az egy fejezetre, hanem az egész műre jellemző. Mindenképpen jó, ha Móra összes műveinek bibliográfiájában ott szerepelnek a vezércikkek is, de mi indokolja éppen a vezércikkek bibliográfiájának külön kiadását különösen, amikor a szerző maga is megírja, hogy „Az alábbi vezércikk anyag teljesnek még most sem tekinthető, . . . az itt felsoroltakon kívül még jó néhányat Móra kezemunkájának kell tartanunk, erre vonatkozó vizsgálódásaimnak azonban ezideig még nem sikerült végre jutnom”.

Varga Rózsa

Csukás István: Ady Endre a szlovák irodalomban Bp. 1961. Akadémiai K. – MTA Irodalomtörténeti Intézet. 147 l. 3 t. (Irodalomtörténeti Füzetek 35.)

Csukás István tanulmányának célja – az előző szerint – bemutatni Ady utóéletét a szlovák irodalomban; azt vizsgálja, hogy mit vallottak magukénak Ady életművéből a szlovákok, milyen érdeklődést keltettek a nagy költő alkotás módjának egyes sajátosságai, és hogyan alakultak a szlovák Ady-kultusz feltételei.

A magyar költők közül kétségkívül Ady Endre gyakorolta a legnagyobb hatást a felszabadulás előtti szlovák irodalomra. Míg ugyanis XIX. századi nagy költőinkről,

Petőfiről és Aranyról a szlovák értelmiség egyes nacionalista beállítottságú képviselői nemegyszer nyilatkoztak ellenszenvvel, addig az irodalmat kedvelő szlovákok körében Ady művei szinte általános elismeréssel találkoztak. (l.: Csanda Sándor: *Magyar-szlovák kulturális kapcsolatok* 301. l. Bratislava, 1959.) Jellemző, hogy Ady jelentőségét a szomszédos irodalmak fejlődése szempontjából elsőknek épp a szlovák irodalom legnagyobb költője, Hviezdoslav ismerte fel. Ady és Hviezdoslav kapcsolatáról szól a tanulmány első része. A szlovák költők – Hviezdoslavval az élen – ebben az időben csak a Magyar jakobinus dala költőjét látták és üdvözölték Adyban, elsősorban a költő *politikai* arcát és harcát fogadták rokonszenvvel, s kevésbé vallották magukénak költészetének újszerű művészi értékeit.

Csukás könyvében lépésről-lépésre alakul a szlovák Ady-kép előbb egy-egy versfordítás, később kisebb-nagyobb tanulmány, majd önálló Ady-kötetek formájában.

A szlovák irodalom húszas és harmincas évek közötti szakaszában fellépő fiatal költőnemzedék a modern művészet formanyelvét keresve – természetesen más, cseh és nyugati példák mellett – Adyt tekintette példaképének az új szlovák irodalom megteremtéséhez vezető úton. (129. l.)

Számos szlovák költő, aki fordította Ady verseit, irodalmi pályafutása kezdetén a költő hatása alá került (Štefan Krčmery, Ady első fordítója, E. B. Lukáč J. R. Poničan, Tido J. Gašpar), sőt Borin annyira elmerült Adyban, hogy egész költészetén annak hatása érezhető; epigonná vált. Kár, hogy a szerző nem tér ki részletesebben ezekre a problémákra. Csukás erősen az Ady-kultusz útvonalán halad, s ebből az következik, hogy Ady hatását a szlovák irodalomra tulajdonképpen nem is érinti (egy-két utaláson kívül). Az előző szerint nem is ez volt a célja, s ezért a tanulmány csak ismerteti a fordításban megjelent Ady-verseket és a szlovák irodalomtörténezek Ady-tanulmányait. A tanulmány tulajdonképpen a pusztá anyagközlésre épül (kivéve a fordítók művészi munkájának részletes elemzését), így teljes képet nyújt a szlovák Ady-irodalom történeti fejlődéséről, gazdagodásáról.

Az első Csehszlovákiában megjelent Ady-kötetet B. Müller adta ki Endre Ady: *Básne* [Költemények] címmel, cseh nyelven, az első önálló szlovák Ady-kötet pedig Vojtech Marko fordításában jelent meg 1934-ben. Csukás bírálata helyes e kötetéről, hogy ti. semmilyen válogatási elv sem érvényesült a versek fordításában, s így a kötet igen egyoldalúan mutatja be Adyt a szlovák olvasóknak. A két világháború közötti időben E. B. Lukáč szerzett nagy érdemeket